

PRAVO I DIGITALNE TEHNOLOGIJE
Priredio: Dr Marko Carić, redovni profesor

LAW AND DIGITAL TECHNOLOGY
Edited by: Marko Carić, PhD, Full Professor

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Novi Sad 2019.

Zbornik referata sa XVI Međunarodnog naučnog skupa
„Pravnički dani - Prof. dr Slavko Carić”
26. – 28. septembar 2019. godine u Novom Sadu,
u organizaciji Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu

Izdavač:

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recenzenti:

Dr Marko Carić, redovni profesor Emeritus dr Milorad Bejatović Akademik dr Vesna Vučković, redovni profesor	Dr Darko Golić, vanredni profesor Dr Predrag Mirković, vanredni profesor
Dr Mirjana Knežević, redovni profesor Dr Vladimir Medović, vanredni profesor	Dr Mirko Smoljić, vanredni profesor Dr Marijana Mladenov, docent Dr Jelena Stojšić-Dabetić, docent Dr Joko Dragojlović, docent
Dr Vladimir Kozar, vanredni profesor	

Za izdavača:

Dr Marko Carić, redovni profesor

Urednik:

Dr Marko Carić, redovni profesor

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 80

ISBN
978-86-6019-103-0

Programski odbor:

Dr MARKO CARIĆ, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Dekan | Republika Srbija
Emeritus dr MILORAD BEJATOVIĆ | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr MIRKO KULIĆ, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Rektor | Republika Srbija

Akademik dr MIODRAG N. SIMOVIĆ, redovni profesor | Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine | Bosna i Hercegovina

Dr DUŠANKA ĐURĐEV, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr MILENKO KREĆA, redovni profesor u penziji | Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu | Republika Srbija

Dr RODOLJUB ETINSKI, redovni profesor u penziji | Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Urednik Sekcije za međunarodno pravo Kopaoničke škole prirodnog prava | Republika Srbija

Akademik dr RADOVAN VUKADINOVIĆ, redovni profesor | Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci | Bosna i Hercegovina

Dr MIRJANA KNEŽEVIĆ, redovni profesor | Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet | Republika Srbija

Akademik dr VESNA VUČKOVIĆ, redovni profesor | Univerzitet "Adriatik" – Bar, Sudija Vrhovnog suda Crne Gore | Republika Crna Gora

Dr MILE MATIJEVIĆ, redovni profesor | Univerzitet za poslovne studije, Fakultet pravnih nauka, Dekan | Bosna i Hercegovina

Dr MIRKO SMOLJIĆ, vanredni profesor | Sveučilište Sjever, Varaždin | Republika Hrvatska

Dr SLAVOMIR RUDENKO | Pravni fakultet, Panevropski univerzitet u Bratislavi | Republika Slovačka

Dr IVAN BULATOVIĆ, profesor strukovnih studija | Beogradska poslovna škola – Visoka škola strukovnih studija, Nacionalni savet za visoko obrazovanje | Republika Srbija

Mr KAMENKO KOZARSKI | Predsednik Prekršajnog suda u Novom Sadu | Republika Srbija

MIROSLAV ALIMPIĆ | v.f. predsednika Višeg suda u Šapcu, Sudija Apelacionog suda u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr ILIJA ZINDOVIĆ | Sudija Apelacionog suda u Kragujevcu | Republika Srbija

Organizacioni odbor:

Dr MARKO CARIĆ, redovni profesor - Predsednik Organizacionog odbora
Emeritus dr MILORAD BEJATOVIĆ
Dr ŽELJKO BJELAJAC, redovni profesor
Dr VLADIMIR MEDOVIĆ, vanredni profesor
Dr VLADIMIR KOZAR, vanredni profesor
Dr DARKO GOLIĆ, vanredni profesor
Dr PREDRAG MIRKOVIĆ, vanredni profesor
Dr MARIJANA MLADENOV, docent
Dr JELENA STOJŠIĆ- DABETIĆ, docent
Dr JOKO DRAGOJLOVIĆ, docent

Sekretar:

Dr MAJA SUBOTIN, docent

Dr Dalibor Krstinić, docent

*Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu
e-mail: krstinicdalibor@yahoo.com*

Msr Jovana Vasiljković, doktorand

*Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu,
Sekretar Farmaceutskog fakulteta,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: vasiljkovcjovana5@gmail.com*

AUTORSKO PRAVO I DIGITALNE TEHNOLOGIJE

Apstrakt:

U savremenom informatičkom dobu su u sve većoj meri prisutni zahtevi korisnika informacionih tehnologija za korišćenjem digitalnih izvora. Njihova potreba se ogleda u tome da, iz svojih domova, sa svojih personalnih računara, imaju pristup autorskom delu, uglavnom besplatno. Pristup autorskim delima na ovaj način povećava mogućnost kršenja i ugrožavanja autorskih prava. Može se reći da je velika dostupnost autorskih dela u digitalnom obliku uzdrmla iz korena tradicionalni koncept autorskih prava, te je postalo evidentno da je u sve većoj meri prisutan raskorak između sve izraženije potrebe za digitalizacijom, tj. digitalnim delima, sa jedne strane, i prava poštovanja autorskih prava, sa druge strane. Stoga će u okviru ovog rada biti ukazano na pitanja, izazove i probleme koji su u vezi sa digitalnom tehnologijom a tiču se autorskih prava, kao i načina za njihovo prevazilaženje. Pritom, naročit naglasak će biti stavljen na analizu domaćeg i međunarodnog zakonodavstva kojim je regulisana materija autorskih i digitalnih prava.

Ključne reči: *digitalizacija, digitalne tehnologije, autorska prava, intelektualna svojina, međunarodni standardi, domaći propisi.*

UVOD

Vekovima su se primenjivale različite tehnike i metode čuvanja postojećih književnih, umetničkih i filmskih dela, poput različitih oblika restauracije, a razvoj digitalnih tehnologija otvorio je nove vidike i načine čuvanja i korišćenja dobara, a to je digitalizacija koja se vrši sa ciljem da se dela sačuvaju za buduće generacije.

Kroz digitalizovan sadržaj ona su dostupna javnosti putem interneta. S obzirom na činjenicu da većina dela podležu autorskopravnoj zaštiti, autorsko pravo se veoma često pojavljuje kao prepreka u procesu digitalizacije. Ipak, autorsko pravo je kroz istoriju pokazalo veliku moć adaptacije na tehnološke promene (fonogrami, pojava televizije, satelita, kompakt diskova itd.), te se očekuje da novo doba uspešno prihvati i informacijski izazov i pronađe odgovore na pitanja kako pronaći rešenja da se zaštite autorska prava, kako obezbediti da pravo intelektualne svojine nađe sistem zaštite koji će pratiti savremeni informacijski i tehnološki razvoj, obezbeđujući efikasnu pravnu zaštitu autorima i nosiocima autorskih prava u digitalnom dobu.

Era digitalizacije nametnula je mnoge značajne promene u društvu u celini, pa i autorskom pravu koje se mora menjati kako bi se prilagodilo onlajn tržištu. Tehnološki razvoj je povećao važnost znanja i intelektualne svojine, a uticao je i na usavršavanje propisa iz oblasti intelektualne svojine, kao i njene zaštite, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom nivou. Pravna problematika koja se tiče navedenih promena je u stanju reforme i iščekivanja da stupi na snagu nova Direktiva o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu, koju je donela Evropska unija, kao i njeno usklađivanje sa nacionalnim zakonodavstvom zemalja članica a i zemalja kandidata. Relevantno je navesti da je jedan od ključnih činilaca zaštite ali i razvoja intelektualnog stvaralaštva digitalna zaštita autorskih prava, koja se bazira na korišćenju digitalne tehnologije i usmerena je na zaštitu autorskopravnog zaštićenog sadržaja, upravo od same tehnologije. Potreba za zaštitom autorskih prava i želje izdavača da u što većoj meri zaštite digitalna autorska dela su u potpunoj suprotnosti sa željama korisnika digitalnih resursa, da imaju slobodan pristup digitalnim sadržajima.

O AUTORSKIM PRAVIMA

U cilju boljeg razumevanja autorskog prava neophodno je definisati pojam intelektualne svojine, kao širi pojam koji, pored ostalog, u sebi sadrži i autorsko pravo.¹ Intelektualna svojina je pojam kojim se označavaju određena nematerijalna prava koja poseduju njihovi vlasnici, odnosno autori, pronalazači i ostali nosioci te svojine.² Kao što vidimo, ne radi se o pravu na nekom konkretnom predmetu,

---

1 Pravo intelektualne svojine je zajednički naziv za nekoliko pravnih grana, a tradicionalno, svrstane su u dve grupe: autorsko pravo i srodna prava i pravo industrijske svojine. (Više u: Marković, S. (2000). Pravo intelektualne svojine, Beograd, Službeni glasnik, str. 21.)

2 Izraz intelektualna svojina definisan je u Konvenciji o osnivanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu donetoj 1967. godine i kasnije izmenjenoj 1979. godine. U članu 2 ove Konvencije data je definicija intelektualne svojine kao prava koja se odnose na: književna, umetnička i naučna dela, interpretacije umetnika i izvođača, fonograme i radio i TV emisije, pronalazke u svim oblastima ljudske aktivnosti, naučna otkrića, industrijski dizajn, fabričke, trgovačke i uslužne žigove, kao i trgovačka imena i trgovačke nazive, zaštitu od nelojalne utakmice i sva druga prava vezana za intelektualnu aktivnost u industrijskoj, naučnoj, književnoj i umetničkoj oblasti. (Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, (2019, Jun, 01), Preuzeto sa: <https://wipolex.wipo.int/en/treaties/textdetails/12412>).

koje je materijalne prirode, što čini intelektualnu svojinu specifičnom pravnom kategorijom, nego skup pravnih ovlašćenja koja su od strane pravnog poretka određene zemlje priznati njenim nosiocima.³ U skladu sa navedenim pojmom neophodno je posmatrati i autorsko pravo, kao deo intelektualne svojine, koje ima svoje specifičnosti i zakonitosti. Polazeći od toga, naš Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima članom 1 propisuje da se njime uređuju „prava autora književnih, naučnih, stručnih i umetničkih dela (u daljem tekstu: autorsko pravo), pravo interpretatora, pravo prvog izdavača slobodnog dela, prava proizvođača fonograma, videograma, emisija, baza podataka i pravo izdavača štampanih izdanja kao prava srodna autorskom pravu (u daljem tekstu: srodna prava), način ostvarivanja autorskog i srodnih prava i sudska zaštita tih prava.“

Nosilac autorskog prava jeste autor dela, s tim što to može biti i lice koje nije autor ukoliko je to svojstvo steklo pod uslovima koji su propisani zakonom. Autorsko delo predstavlja originalnu tvorevinu autora izraženu u određenoj formi koja se javlja kao rezultat intelektualnog rada autora.⁴ Iz navedenog proističe da ne postoji nikakav uslov u pogledu umetničke, naučne ili druge vrednosti, a nije važna ni namena, veličina, sadržina, kao ni način ispoljavanja i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine. Autorsko delo je samo po sebi zaštićeno, bez obzira na vrednost ili namenu.

Autor svog dela ima niz isključivih ovlašćenja ličnihopravnih i imovinskopravnih, čijim vršenjem zadovoljava svoje lične i ekonomske interese. Stoga on ima isključivo pravo da drugome dozvoli ili pak zabrani beleženje i umnožavanje svoga dela u celini ili delimično, bilo kojim sredstvima, u bilo kom obliku, na bilo koji trajni ili privremeni, posredni ili neposredni način.⁵ Između ostalog, umnožavanjem dela smatra se i smeštanje dela u elektronskom obliku u memoriju računara. Kada je reč o iskorišćavanju putem interneta, autor ima isključivo pravo da drugome dozvoli ili zabrani javno saopštavanje dela, uključujući činjenje dela dostupnim javnosti žičnim ili bežičnim putem, na način koji omogućuje pojedincu individualni pristup delu sa mesta i u vreme koje on odabere.⁶

ZAKONODAVNI OKVIR

Gotovo sve zemlje širom sveta imaju jedan ili više nacionalnih zakona kojima regulišu materiju autorskih prava. Ipak, neophodno je naglasiti da nacionalni zakon

---

3 Marković, S. Pravo intelektualne svojine, op. cit. str. 21-22.

4 Izraz autorsko pravo karakterističan je za evropsko pravo, dok se u anglosaksonskom koristi izraz kopirajnt (*copyright*). Osnovna razlika između ova dva izraza je u tome što je autorsko pravo lično pravo autora, bazirano na vezi između autora i njegovog dela, dok se kopirajnt isključivo odnosi na delo kao takvo. Prlja, D. (2011). Autorska prava u sajber prostoru. Strani pravni život, (1), str. 175.

5 Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Službeni glasnik, br. 104/09, 99/11, 119, /12, 29/16 – odluka US, čl. 20, srav 1.

6 Ibid., član 30.

mora da poštuje međunarodne norme. Zato je veliki broj zemalja potpisao značajne međunarodne ugovore na osnovu kojih je izvršena harmonizacija u pogledu zaštite autorskih i srodnih prava u različitim zemljama. Konvencijom su definisana minimalna prava autora, što ne znači da im nacionalni zakoni ne mogu dati veća prava, ali nikako ne manja prava od onih koja su predviđena konvencijom.⁷ Prvi univerzalni višestrani međunarodni pravni akt u oblasti zaštite autorskih prava je Konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela, zaključena u Bernu 1886. godine.

U pogledu prava na umnožavanje dela, Bernska konvencija koja je postavila temelje pravne zaštite autorskih dela, predviđa da autor ima isključivo pravo da dozvoli reprodukciju dela, bez obzira na koji način i u kom obliku se ono vrši. Imajući u vidu savremeno digitalno tehnološko okruženje, Diplomatska konferencija za zaključenje Ugovora o autorskom pravu⁸ donela je usaglašenu izjavu u vezi sa članom 1 stavom 4 tog Ugovora, prema kome se pojam prava umnožavanja, odnosno reprodukcije prema Bernskoj konvenciji, tumači tako da ono obuhvata umnožavanje dela u telesnom i bestelesnom, odnosno elektronskom obliku.

U našoj zemlji materija autorskog prava i srodnih prava regulisana je Zakonom o autorskim i srodnim pravima, koji je u potpunosti usklađen sa svim pravilima donetim u okviru Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO)⁹ i Direktivama EU, a obezbeđena je i adekvatna krivičnopravna zaštita, odredbama Krivičnog zakonika.¹⁰

---

7 Brzulović Stanisavljević T. (2010). Autorsko pravo – pojmovna određenja. Čitalište (16). str. 73.

8 Zakon o potvrđivanju WIPO Ugovora o autorskom pravu, Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 13/02.

9 WIPO Ugovor o autorskom pravu sadrži posebne odredbe koje zabranjuju osujećivanja mera tehnološke zaštite za dela zaštićena autorskim pravom, od kojih se očekuje da doprinese zaštiti intelektualnih sadržaja u internet okruženju i smanjivanju svih oblika nedozvoljenog korišćenja autorskih dela. Ipak, sistem zaštite u okviru WIPO nije bio dovoljan zato što nije obezbeđivao sistem sankcionisanja onih zemalja članica koje ne obezbeđuju zaštitu. Međutim, Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine se to postiže, jer njegove odredbe obavezuju zemlje članice da zaštitu prava intelektualne svojine obezbede i odredbama krivičnog zakonodavstva. Pravilo je da nijedna zemlja ne može postati član Svetske Trgovinske Organizacije ukoliko ne obezbedi poštovanje navedenog Sporazuma. (Đorović, G. (2010) Autorska prava na Internetu u: Vladan Mihajlović (urednik) Zbornik radova, Priština: Kosovska Mitrovica, Pravni fakultet, str. 160).

10 Grupa krivičnih dela protiv intelektualne svojine koja je posebno propisana i obuhvaćena Konvencijom o visokotehnološkom kriminalu sadržana je u Krivičnom zakoniku u okviru XX glave i pripada domenu tužilaštva za borbu protiv visokotehnološkog kriminala i u skladu je sa članom 3 Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala. (Službeni glasnik RS, br. 61/05 i 104/09). U grupu krivičnih dela spadaju: povreda moralnih prava autora i interpretatora (član 198), neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava (član 199), neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskim ili srodnim pravima (član 200), povreda pronalazačkog prava (član 201) i neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna (član 202). (Krivični

U Evropskoj uniji oblast autorskog prava prava regulisana je brojnim direktivama, a najveći broj ograničenja subjektivnog autorskog prava predviđen je Direktivom o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu.¹¹ Ovom Direktivom je izričito propisano da se svi izuzeci i ograničenja primenjuju samo u određenim posebnim slučajevima, koji nisu suprotni uobičajenom iskorišćavanju dela ili drugog predmeta zaštite i koji nerazumno ne vređaju legitimne interese nosioca prava. Predviđena je mogućnost da države mogu predvideti ograničenja i izuzetke u odnosu na posebne radnje umnožavanja od strane obrazovnih ustanova, arhiva, muzeja ili biblioteka, koje nisu izvršene radi ostvarivanja direktne ili indirektno imovinske ili komercijalne koristi. Upravo ova mogućnost, da države mogu predvideti ograničenja u svojim zakonodavstvima, jeste od ključnog značaja za proces digitalizacije. Konstantan i dinamičan rast i razvoj tržišta onlajn sadržaja zahteva fleksibilan pravni okvir koji će omogućiti da novi društveno korisni načini upotrebe ne utiču na normalno iskorišćavanje autorskih dela a da se pri tom ne vrši povreda autorskih prava.¹² S obzirom na to da je ovaj pravni okvir davao previše prostora za ograničenja i izuzetke koji se tiču digitalizacije sadržaja nametnula se potreba da se ovom pitanju posveti posebna pažnja. Bilo je neophodno izvršiti modernizaciju propisa EU o autorskim pravima koji su doneti još 2001. godine, što je u digitalnom dobu čitava večnost. Iz tog razloga je Evropska komisija u septembru 2016. godine utvrdila Predlog direktive o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu.¹³ Ovaj Predlog je usvojen 2019. godine.¹⁴ Novom Direktivom će biti u većoj meri zaštićen (ili pojačan) položaj evropskih autora i izvođača u digitalnom okruženju. Preciznije, ona će omogućavati za sve kreativne sektore, a naročito za autore i aktere u audio-vizuelnom i muzičkom sektoru, jačanje njihovog položaja u odnosu na platforme kako bi imali veću kontrolu nad upotrebom svog sadržaja, koji na te platforme učitavaju korisnici i da bi za to dobili naknadu. Pored toga, po prvi put će biti utvrđeno načelo primerene naknade za autore i izvođače – i jedni i drugi imaju pristup transparentnim informacijama o načinu na koji se njihovi partneri, tj. izdavači i producenti, koriste njihovim delima i izvedbama, što će olakšati buduće pregovore o ugovorima i dobijanje pravednijeg udela u ostvarenim prihodima. S

---

zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16).

11 Direktiva br. 2001/29 o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu, Sl. list EZ, br. 1.167, 22. maj 2001. godine.

12 Guibault, L., (2010). Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonization: The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 1(2) p. 57.

13 Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright on the Digital Single Market, COM (2016), (2019, Jun, 05), Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0593>

14 S obzirom da je pomenuta Direktiva usvojena ove godine, sledeći korak jeste da Evropski parlament i Veće službeno potvrde dogovoreni tekst, a zatim ga objave u Službenom listu EU. Potom će države članice u roku od 24 meseca preneti nova pravila u svoja nacionalna zakonodavstva.

druge strane, novom Direktivom biće pružen bolji pristup znanju jer će se njome pojednostaviti pravila o autorskim pravima u području rudarenja teksta i podataka radi istraživanja, obrazovanja i očuvanja kulturne baštine.¹⁵ Bitno je navesti da je Evropska unija, pored uspostavljanja visokog nivoa krivičnopravne zaštite koju je predvideo Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, i koji su prihvatile sve zemlje članice Svetske Trgovinske Organizacije, nastavila jačanje krivičnopravne zaštite. Tačnije, donela je Direktivu o krivičnim merama u cilju pružanja efikasnije zaštite prava intelektualne svojine u zemljama članicama.¹⁶

DIGITALNE TEHNOLOGIJE – DIGITALIZACIJA

Digitalna tehnologija dovodi do suštinskih promena određenih aspekata autorskih i srodnih prava, a tehničko-tehnološki napredak je stvorio pogodan ambijent za sprovođenje digitalizacije. Digitalizacija je proces prevođenja objekta, slike, dokumenta, zvuka ili signala u digitalni oblik. Najkraće i napreciznije, to je prevođenje sadržaja iz analognog u digitalni oblik. Ciljevi digitalizacije su očuvanje originalnog ili postojećeg umetničkog dela i stavljanje na raspolaganje javnosti, odnosno omogućavanje pristupa digitalizovanom sadržaju putem interneta.¹⁷ Prilikom sprovođenja samog postupka digitalizacije neophodno je poštovati određene procedure, odnosno postupke. Naime, proces digitalizacije podrazumeva određivanje prioriteta digitalizacije, izradu planova i programa, odabir i pripremu kulturnih dobara i prateće dokumentacije za proces digitalizacije, formiranje digitalnog zapisa, unos digitalnog zapisa i pripadajućih metapodataka u informacioni sistem, upravljanje digitalizovanim kulturnim nasleđem, kontrolu kvaliteta digitalnih objekata, čuvanje digitalizovanog kulturnog nasleđa i obezbeđivanje dostupnosti digitalizovanog kulturnog nasleđa.¹⁸

Neophodno je naglasiti da proces digitalizacije zahteva značajna finansijska ulaganja, iako se često ističe da je najveća prepreka digitalizaciji autorsko pravo, zato što većina dela koja se digitalizuje podleže autorskopravnoj zaštiti. Promena oblika sadržaja putem digitalnih tehnologija podrazumeva radnju umnožavanja u

---

15 Filipović, T. (2019). Konferencija Medijske slobode i autorska prava. (2019, Jun, 05), Preuzeto sa: <http://www.milic.rs/blog/autorsko-pravo/186-konferencija-direktiva-eu-o-autorskim-pravima-na-jedinstvenom-digitalnom-trzistu>

16 Besarović, V. (2007). Nove tendencije u razvoju zaštite intelektualne svojine. *Anali Pravnog fakulteta*. 55 (1), str. 45.

17 Đorović navodi da se nijedan pronalazak nije odlikovao tako neposrednim i širokoobuhvatnim uticajem kao internet, koji je u prve četiri godine imao pedeset miliona korisnika, a danas se saobraćaj na internetu udvostručava na svakih sto dana. Zahvaljujući ogromnim mogućnostima internet je postao sredstvo kojim su ukinute sve prostorne granice i mnoge svakodnevne aktivnosti su se preselile u virtuelni svet. (Đorović, G. op. cit., str. 155).

18 Pravilnik o bližim uslovima za digitalizaciju kulturnog nasleđa, Službeni glasnik RS, br. 76/18, član 5.

autorskopравnom smislu. Ako se digitalizuje delo za koje autorskopравna zaštita nije istekla, neophodna je saglasnost nosioca prava, što može u velikoj meri da uspori, pa i onemogući proces digitalizacije. Sadržaj koji se digitalizuje najčešće postaje deo digitalizovanih elektronskih baza kulturnih dobara, pa se otvara pitanje njihove zaštite i korišćenja. Cilj stvaranja ovih baza jeste njihovo stavljanje na raspolaganje javnosti putem interneta i omogućavanje pristupa sadržajima sa udaljenih mesta, što je isključivo ovlašćenje nosioca prava.¹⁹ Što se tiče zaštite intelektualnog stvaralaštva relevantnu ulogu ima digitalna zaštita autorskih prava, koja obuhvata sve načine za kontrolu korišćenja sadržaja zaštićenih autorskim pravima, a koji se ostvaruju uz pomoć tehničko- -tehnoloških sredstava. U najširem smislu, digitalno upravljanje pravima predstavlja zajednički naziv za skup tehnologija koje svim nosiocima autorskih prava omogućuju kontrolu upotrebe nekog digitalnog zapisa, tj. sadržaja bilo koje vrste. Naime, digitalno upravljanje autorskim pravima omogućava vlasnicima autorskih prava da na elektronski način kontrolišu upotrebu sadržaja i da je ograniče samo na ovlašćene korisnike.²⁰

Važno je naglasiti da digitalizaciju ne možemo posmatrati samo kao tehničku proceduru koja ima za cilj da omogući transformaciju jednog oblika kulturnog dobra u drugi, elektronski. Reč je o veoma složenoj proceduri koja, pored tehničkog postupka, podrazumeva i strukturne pripreme i odgovarajuće postupke koji obuhvataju mnogo kompleksnije procedure koje zadiru u svojinskopравna ovlašćenja.

IZAZOVI I ZAMKE DIGITALIZACIJE

Pored mnogobrojnih prednosti koje digitalizacija donosi, ona otvara i mnoga pitanja i dileme, posebno u sferi zaštite i korišćenja autorskih dela. Sa stanovišta autorskog prava može se razlikovati nekoliko situacija. Tako npr. predmet digitalizacije mogu biti dela za koja je autorskopравna zaštita istekla,²¹ odnosno koja se nalaze u javnom domenu.²² Digitalizacija ovakvih dela ne bi trebalo da predstavlja problem

---

19 Ivanović, S. (2018). Autorskopравni aspekti digitalizacije kulturne baštine u: Dušan V. Popović (urednik), *Intelektualna svojina i internet*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta, Centar za izdavaštvo i informisanje, str. 70.

20 Više u: Spasić, V. (2011). *Digitalno upravljanje pravima*. *Pravo i privreda*, 48 (4-6), str. 909-926.

21 Na primer, u Zakonu kraljice Ane, koji je stupio na snagu 1710. godine, autorsko pravo bilo je ograničeno na četrnaest godina nakon prvog izdanja, a ukoliko je autor bio živ nakon isteka ovog perioda pravo se produžavalo za još četrnaest godina. (Ganc Dž., Ročester B., Dž. (2007). *Pirati digitalnog doba: kako sukobi oko intelektualne svojine ugrožavaju naše lične slobode, naše poslovanje i svetsku privredu*, Beograd, Clio, str. 43). S druge strane, danas zaštita autorskog prava traje ceo životni vek autora i dodatnih sedamdeset godina posle njegove smrti (Član 102 Zakona o autorskim i srodnim pravima, op. cit.).

22 Javni domen, u istorijskom smislu prethodio je zaštiti intelektualne svojine. Najpre su sva kulturna i naučna dela predstavljala javni domen, a razvojem štamparske industrije i

zato što se ona mogu koristiti bez dozvole autora. Međutim, u praksi i nije tako jer se postavljaju pitanja da li dela koja su nastala digitalizacijom mogu predstavljati dela prerade i da li postoje uslovi da ona uživaju posebnu autorskopravnu zaštitu. Ovo je u najvećoj meri izraženo u oblasti likovne umetnosti jer ako se napravi fotografija umetničke slike može se postaviti i pitanje zaštite autorskog prava na toj fotografiji. Ipak, takve fotografije najčešće ne ispunjavaju uslov originalnosti, a pored toga, one predstavljaju samo oblik umnožavanja autorskog dela. Pored toga, i preporuka Evropske komisije u pogledu digitalizacije dela koja su u javnom domenu jeste da takva dela i ostanu u javnom domenu i nakon digitalizacije.²³

U postupku digitalizacije dodatni problem predstavljaju ona dela čiji je autor nepoznat, tzv. dela siročad, koju treba razlikovati od anonimnih i pseudonimnih dela kod kojih autor ne želi da bude poznat javnosti. U pravu Evropske unije je usvojen pristup koji se zasniva na pravilu da delo može biti korišćeno bez dozvole nosioca prava jedino ako se nosilac prava ne može pronaći nakon pažljive pretrage.²⁴ Ukoliko je reč o anonimnom autorskom delu rok trajanja autorskog prava iznosi 70 godina od momenta zakonite objave dela. U praksi se može dogoditi da se tokom vremena otkrije identitet autora, i u tom slučaju autorsko pravo traje ne 70 godina od trenutka smrti autora, nego 70 godina posle njegove smrti, ali računajući od momenta otkrivanja identiteta autora. Isti rok, 70 godina važiće i kada se radi o autorskom delu koje je objavljeno od strane autora pod pseudonimom. Problem može nastati i ako se radi o delu koje nije objavljeno odjednom, jer u tom slučaju računanje važenja autorske zaštite ne uzima se od momenta nastanka prvog dela, nego zaseban rok teče od momenta objavljivanja svakog pojedinog dela, odnosno nastavka toma i sl. Kada je u pitanju neobjavljeno delo, autorsko pravo prestaje protekom 70 godina od časa nastanka dela i ono stiče status javnog dobra. Takvo javno dobro se može digitalizovati samo uz obavezu priznavanja autorstva, poštovanja autorskog prava, kao i časti i ugleda autora. U praksi se dešava da kulturne institucije pre digitalizacije ne posvete dovoljno pažnje pronalazaženju pravog nosioca autorskog prava. Na primer, utvrde da je autor preminuo i da je istekao rok zaštite, a previde da postoji drugi nosilac prava, tj. naslednik ili lice na koje je preneto pravo.

Posebnu kategoriju predstavljaju dela koja nisu u prometu. Za određivanje da li je delo van prometa, relevantni su propisi i praksa u državi gde je delo prvi

---

tržišta donosili su se pravni propisi o zaštiti autorskih prava. Sam pojam javnog domena uobičen je krajem XIX veka i to tako što je francuski književnik Viktor Igo 1878. godine odredio dva glavna obeležja javnog domena, i to da delo nakon što ga autor objavi nije više jedino njegovo vlasništvo nego pripada i ljudskom duhu, postaje društveno javno dobro, i drugo: da je sigurna sudbina dela da jednog dana postane javno dobro. (Dusollier, S. (2011). Scoping study on copyright and related rights and the public domain. World Intellectual Property Organisation Publication, p. 18. (2019, June, 15), Preuzeto sa: http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=161162).

23 Commission Recommendation of 27. October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation, OJ L 283, 29.10.2011, pp. 39-45

24 Directive 2012/28/EU on certain permitted uses of orphan works, OJ L 299/5, 27.10.2012.

put objavljeno. Po pravilu, dela van prometa su stare knjige koje se ne mogu naći u prodaji niti su predmet izdavanja, a za koje autorskoppravna zaštita nije još uvek istekla. Pronalaženje nosilaca prava, pregovaranje i dobijanje dozvole za korišćenje može usporiti proces digitalizacije. Uz to, poseban izazov predstavljaju i dela koja su nedostupna, odnosno koja se ne mogu pronaći na tržištu. To su najčešće starija dela. Nemogućnost dobijanja dozvole za određene oblike korišćenja ovih dela nameće potrebu da se pronađe kompromisno rešenje koje neće ugrožavati ni interese autora ni ustanova koje vrše digitalizaciju. Jedno od mogućih rešenja jeste korišćenje digitalizovanog sadržaja putem proširene kolektivne licence. Ovaj sistem se uvodi u onim situacijama gde je ostvarivanje prava nemoguće zbog teškoća u vezi sa pronalaženjem autora ili dobijanja svih prava na delo. U tom smislu ovaj sistem jeste sredstvo koje garantuje ostvarivanje prava, u meri u kojoj je moguće, tamo gde bi u suprotnom isto bilo onemogućeno.²⁵

U uporednom pravu prisutni su različiti oblici rešavanja problema u vezi sa digitalizacijom. Axamin i Guibault navode da je moguće predvideti izuzetke i ograničenja autorskog prava, zakonsku licencu, obavezno kolektivno ostvarivanje prava, ograničenje odgovornosti kada je zakonom ograničena eventualna odgovornost za povredu prava, kao npr. za dela čiji su autori nepoznati itd.²⁶

ZAKLJUČAK

Uzevši sve u obzir, ono što danas podrazumevamo pod pojmom autorsko delo jeste originalna ideja autora koju je on osmislio i ostvario, te time i predstavlja proizvod koji je u njegovoj ličnoj svojini i ima komercijalnu vrednost. Stoga se podrazumeva da vlasnik dela može sa njim da postupa kao svaki nosilac svojinskih ovlašćenja, ali je neophodno da se pridržava propisa koji regulišu materiju autorskih prava. Ovo znači da je autorsko delo zaštićen rad, svojina autora, uključujući prateća prava posredovanja i distribucije, kao i određivanja nadoknade za korišćenje.

Propisi o autorskom pravu daju isključivo ovlašćenje autoru da stavlja u promet, umnožava ili javno saopštava svoje delo. Na ovaj način autor je u poziciji da prisvaja ekonomsku korist od rezultata svoga rada, što mu omogućava da se bavi autorskim stvaralaštvom u vidu profesije. Međutim, razvoj tehnologije i pojava virtuelnog prostora utiču na to da ovlašćenja autora, tj. nosilaca autorskih prava doživljavaju određenu transformaciju na internetu. Prisutna je neupitna potreba za digitalizacijom, ali je sâm postupak suočen sa mnogobrojnim teškoćama, jer saopštavanje digitalizovanog sadržaja izaziva mnoge nedoumice i izazove o kojima je bilo reči. Digitalizacija je proces koji neće stati, niti se smanjiti. Naprotiv,

---

25 Bulayenko, O. (2016). Permissibility of Non-Voluntary Collective Management of Copyright Under EU Law: The Case of the French Law on Out-of-Commerce Books. *J. Intell. Prop. Info. Tech. & Elec. Com.* 50 (7), p. 63.

26 Guibault, L., & Schroff, S. (2018). Extended Collective Licensing for the Use of Out-of-Commerce Works in Europe: A Matter of Legitimacy Vis-a-Vis Rights Holders. *IIC-International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 49 (8), str. 919.

razvoj digitalnog društva to neće dozvoliti. Stoga je neophodno konstantno menjati zakonsku regulativu i pratiti tehnološke promene jer upravo one utiču na promene međunarodnih propisa. Tako je i Evropska unija modernizovala propise o autorskim pravima donoseći novu Direktivu koja je prilagođena propisima o autorskim pravima u digitalnom dobu. Imajući u vidu težnju Srbije ka članstvu u Evropskoj uniji, pred našeg zakonodavca postavljen je zahtev za ujednačavanjem propisa sa komunitarnim i međunarodnim pravom. S tim u vezi, 2016. godine donet je novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, kojem su kao osnov poslužile relevantne direktive Evropske unije, ratifikovane međunarodne konvencije i Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine. Pored uređene zakonske regulative iz ove oblasti, smatramo da je neophodno i ažuriranje baze podataka autora kako bi bilo moguće obezbediti lakše pronalaženje autora, što omogućava i povećanje broja dela koja bi se digitalizovala. Od velike koristi bi bilo i formiranje stručnih tela koja bi se bavila isključivo pitanjima i izazovima koje donose digitalne tehnologije i digitalizacija, i koja bi bila kompetentna da pruže stručnu pomoć i u samom procesu digitalizacije.

Zaključujemo da je nesumnjivo da digitalna tehnologija i njeno okruženje zahtevaju kreiranje i implementaciju novih sistema kontrole upotrebe i zaštite intelektualnih prava koje kontinuirano treba izučavati.

Dalibor Krstinić, PhD, Assistant Professor
University Business Academy in Novi Sad,
Faculty of Law in Novi Sad

Jovana Vasiljković, LL.M., PhD Student
University Business Academy in Novi Sad,
Faculty of Law in Novi Sad,
Secretary of the Faculty of Pharmacy,
University Business Academy in Novi Sad

COPYRIGHT AND DIGITAL TECHNOLOGY

Abstracts:

In the modern information age, users' demands for the use of digital sources are increasing. Their need is that from their homes, from their personal computers, they have access to the author's work, mostly free. Access to copyright works in this way

increases the possibility of violations and copyright infringement. It can be said that high availability of copyright works in the digital form shook the traditional concept of copyright from the root, and it became evident that there is an increasing discrepancy between the ever-growing needs for digitization, i.e. digital works, on the one hand and the rights of copyright on the other hand. Therefore, within this paper, questions, challenges and problems that are related to digital technology regarding copyright, as well as ways overcoming them, will be pointed out. In doing so, the emphasis will be put on the analysis of the domestic and international legislation regulating the copyright and digital rights.

Key words: *digitalization, digital technologies, copyright, intellectual property, international standards, domestic regulations.*

L I T E R A T U R A :

1. Besarović, V. (2007). Nove tendencije u razvoju zaštite intelektualne svojine. *Anali Pravnog fakulteta*, 55 (1), str. 44–68
2. Brzulović Stanislavljević, T. (2010). *Autorsko pravo – pojmovna određenja*. Čitalište (16). str. 72–76
3. Bulayenko, O. (2016). Permissibility of Non-Voluntary Collective Management of Copyright Under EU Law: The Case of the French Law on Out-of-Commerce Books. *J. Intell. Prop. Info. Tech. & Elec. Com.* 50 (7), 51–68
4. Commission Recommendation of 27. October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation, OJ L 283, 29.10.2011, p. 39–45
5. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, (2019, Jun, 01), Preuzeto sa: <https://wipolex.wipo.int/en/treaties/textdetails/12412>
6. Directive 2012/28/EU on certain permitted uses of orphan works, OJ L 299/5, 27.10.2012
7. Direktiva br. 2001/29 o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu, Sl. list EZ, br. 1.167, 22 maj 2001. godine
8. Dusollier, S. (2011). Scoping study on copyright and related rights and the public domain. World Intellectual Property Organisation Publication, p. 18. (2019, Jun, 15), Preuzeto sa: http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=161162
9. Đorović, G. (2010) *Autorska prava na Internetu u: Vladan Mihajlović (urednik) Zbornik radova*, Priština: Kosovska Mitrovica, Pravni fakultet, str. 154–164
10. Filipović, T. (2019). Konferencija Medijske slobode i autorska prava. (2019, Jun, 05), Preuzeto sa: <http://www.milic.rs/blog/autorsko-pravo/186-konferencija-direktiva-eu-o-autorskim-pravima-na-jedinstvenom-digitalnom-trzistu>

11. Ganc, Dž., Ročester, B. Dž. (2007). Pirati digitalnog doba: kako sukobi oko intelektualne svojine ugrožavaju naše lične slobode, naše poslovanje i svet-sku privredu, Beograd, Clio
12. Guibault, L. & Schroff, S. (2018). Extended Collective Licensing for the Use of Out-of-Commerce Works in Europe: A Matter of Legitimacy Vis-a-Vis Rights Holders. *IIC-International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 49 (8), 916–939
13. Guibault, L. (2010). Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonization: The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 1 (2) pp. 54–66
14. Ivanović, S. (2018). Autorskopравни aspekti digitalizacije kulturne baštine u: Dušan V. Popović (urednik), *Intelektualna svojina i internet*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta, Centar za izdavaštvo i informisanje, str. 69–85
15. Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16
16. Marković, S. (2000). *Pravo intelektualne svojine*, Beograd, Službeni glasnik
17. Pravilnik o bližim uslovima za digitalizaciju kulturnog nasleđa, Službeni glasnik RS, br. 76/18
18. Prlja, D. (2011). Autorska prava u sajber prostoru. *Strani pravni život*, (1), str. 173–196.
19. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright on the Digital Single Market, COM (2016), (2019, Jun, 05), Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0593>
20. Spasić, V. (2011). Digitalno upravljanje pravima. *Pravo i privreda*, 48 (4-6), str. 909–926
21. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Službeni glasnik, br. 104/09, 99/11, 119, /12, 29/16 – odluka US
22. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, Službeni glasnik RS, br. 61/05 i 104/09
23. Zakon o potvrđivanju WIPO Ugovora o autorskom pravu; Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 13/02

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

007.5:34(082)

**НАУЧНИ скуп Правнички дани проф. др Славко Царић (16 ;
2019 ; Нови Сад)**

Pravo i digitalne tehnologije : [zbornik referata sa XVI
Međunarodnog naučnog skupa "Pravnički dani prof. dr Slavko
Carić", 26-28. septembra 2019. godine u Novom Sadu] = Law and
digital technology : [proceedings of the 16th International Scientific
Conference "Legal Days Prof. Slavko Carić Ph.D.", September 26-28,
2019 in Novi Sad] / priredio, edited by Marko Carić. - Novi Sad :
Univerzitet Privredna akademija : Pravni fakultet, 2019 (Novi Sad :
Feljton). - 386 str. ; 24 cm

Tiraž 80. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija
uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz većinu radova.

ISBN 978-86-6019-103-0

a) Информације - Правна заштита - Зборници

COBISS.SR-ID 330571527